

אל תפחדו מן הגדולה

שתיים מהיסודיות ביותר שבמצוות התורה, שתי מצוות הנוגעות בעצם מהותה של הזהות היהודית, משובצות בפרשת השבוע.

וְלֹא תַחֲלִלּוּ אֶת שֵׁם קֹדֶשִׁי. וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם, הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לְכֶם לֵאלֹהִים. אֲנִי ה' (ויקרא כב, לב).

לפנינו מצוות לא תעשה ומצוות עשה: איסור לחלל את שם ה' – וחיוב לקדש את שם ה'. באיזו מובן יכול האדם לחלל, חלילה, את שם ה', או לקדשו?

תחילה עלינו להבין את פשר הקשר בין המושג "שם" לבין אלוהים. שם הוא האופן שבו אנחנו מופרים לזולתנו. "שמו" של אלוהים הוא אם כן מעמדו בעולם. מה שמו: האם אנשים מכירים בו, מוקירים אותו, מכבדים אותו?

מצוות קידוש השם וחילול השם ממקדות את האחריות לשאלות אלו בעם ישראל, התנהגותו וגורלו. לכך כיוון הנביא ישעיהו כשאמר "אַתֶּם עַדִּי, נָאִם ה'" (ישעיהו מג, י).

שיג ושיח – הרב יונתן זקס

אלוהי ישראל הוא אלוהי האנושות כולה. הוא ברא את העולם ואת החיים עצמם. הוא יצר בצלמו את כולנו – יהודים ושאנים יהודים. הוא דואג לכולנו: "וַרְחֲמֵנוּ עַל כָּל מַעֲשָׂיו" (תהלים קמה, ט).

ועם זה, אלוהי ישראל שונה שוני רדיקלי מהאלים שהעולם העתיק האמין בהם, ומהמציאות שהמדענים האתיאיסטים בני זמננו מאמינים בה. הוא איננו זהה לטבע: הוא ברא את הטבע. הוא איננו זהה לעולם החומר: הוא נשגב מן העולם. איננו יכולים למפות אותו או לכמת אותו באמצעים מדעיים – בתצפית, מדידה או חישוב. הוא איננו מסוג הדברים הנצפים והמדידים הללו. איך אם כן אפשר להכירו?

טענתה הרדיקלית של התורה היא שאלוהים מוכר בראש ובראשונה באמצעות ההיסטוריה היהודית ודרכי חייו של עם ישראל. משה אומר באחרית ימיו:

כִּי שָׂאֵל נָא לְיָמִים רַאשֵׁינִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַי, לְמַן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ וּלְמַקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קִצְהַ שְׁמַיִם: הֲנִהְיָה כְּדָבָר הַגְּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנִּשְׁמָע כְּמַהוּ? הֲשָׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כְּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֶתְהָ וַיַּחֲיֵ? אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמִסַּת בְּאֶתֶת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזִרְוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים, כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לְכֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ? (דברים ד, לב-לד)

לפני שלושת אלפים ושלוש מאות שנה כבר ידע משה שההיסטוריה היהודית היא מיוחדת במינה, ושהיא תמשיך

להיות כזו. שום עם אחר לא עבר בשלום מסות כגון אלו שעבר עם ישראל. התגלותו של אלוהים לעם ישאל הייתה אף היא ייחודית. שום דת אחרת אינה מיוסדת על התגלות ישירה של אל לעם שלם, כפי שקרה בהר סיני. משום כך ה', אלוהי ההתגלות והגאולה, נודע לעולם באמצעות עם ישראל. אנו עצמנו מהווים עדות למשהו שמעבר לנו. אנחנו שגריריו של אלוהים אל העולם.

לפיכך, כאשר אנחנו מתנהגים בדרך המעוררת הערצה כלפי היהדות כאמונה וכאורח חיים, זהו קידוש השם. אנו מקדשים את שמו של ה', את היכרותו של העולם איתו. וכאשר אנחנו עושים ההפך, בוגדים באמונה ובאורח החיים הללו, גורמים לאנשים לחוש סלידה כלפי אלוהי ישראל – זהו חילול השם. לזאת כיוון הנביא עמוס כאשר דיבר על "הַשָּׂאִפִים עַל עֵפֶר אֶרֶץ, בְּרֹאשׁ דָּלִים וְדֶרֶךְ עָנִיִּים יָטוּ, וְאִישׁ וְאִבּוֹ יִלְכוּ אֶל הַנְּעֶרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת שֵׁם קְדֹשִׁי" (עמוס ב, ז).

כשהיהודים עושים את הרע, מפירים את ערכי המוסר, גורמים עוול, הם יוצרים חילול השם. הם גורמים לאחרים לומר: אינני יכול לכבד דת, או אל, שזאת ההשראה שהם מעוררים במאמיניהם. הדבר נכון גם בקנה מידה גדול יותר, בינלאומי. הנביא שמעולם לא נלאה מלדבר על כך היה יחזקאל, שכזכור גלה לבבל לאחר חורבן בית ראשון. כך אומר אלוהים על עם ישראל, על פי נבואתו:

וְאֶפִּיץ אֹתָם בְּגוֹיִם וַיִּזְרוּ בְּאֶרְצוֹת כְּדָרְפָם וְכַעֲלִילוּתָם שִׁפְטֹתֵיהֶם. וַיָּבֹאוּ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְלוּ אֶת שֵׁם קְדֹשִׁי בְּאֹמַר לָהֶם "עַם ה' אֱלֹהֵי וּמְאָרְצוֹ יִצְאוּ" (יחזקאל לו, ט-כ).

כשעם ישראל מנוצח וגולה מארצו, האסון אינו רק אסונו. זהו גם אסונו של ה'. הוא מרגיש מה שמרגיש אב שבנו פָּשַׁע ונשלח למאסר. הוא חש בושה, וגרוע מכך, כישלון בלתי מובן. "איך זה", הוא מתייסר, "שלמרות כל מה שעשיתי בשביל הילד שלי לא הצלחתי להציל אותו מפני עצמו?" לעומת זאת, כאשר עם ישראל נאמן לשליחותו, כשהיהודים חיים ומנהיגים ומעוררים השראה ועושים את כל זה כיהודים, שמו של ה' מתקדש. כאמור בנבואת ישעיהו, "וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אֶתָּה, יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּךְ אֶתְפָּאֵר" (מט, ג).

זה הרעיון שמאחורי המושגים קידוש השם וחילול השם. גורלו של "שם" אלוהים בעולם תלוי בנו ובהתנהגותנו. על שום אומה לא הוטלה מעולם אחריות גדולה והרת גורל יותר מזו. לכל אחד מאתנו יש חלק במשימה.

כאשר יהודי, ובייחוד יהודי דתי, עושה את הרע – מרמה בעסקים, נוקט ניצול מיני, משמיע הערה גזענית, מפגין תיעוב כלפי הזולת – הוא מבאיש את ריחם של היהודים כולם ושל היהדות עצמה. וכאשר יהודי, ובייחוד יהודי דתי, עושה את הטוב – קונה לו שם של מי שנוהג בעסקים ביושר, מסייע לקורבנות של ניצול והתעללות, מגלה אצילות רוח – מעשהו לא רק מרים את קרנם של היהודים, אלא גם מגדיל את הכבוד שאנשים רוחשים כלפי הדת בכלל, ומתוך כך, כלפי אלוהים.

הרמב"ם, בנסחו את העקרונות הללו כהלכות, הוסיף עליהם. כך כתב בהלכות יסודי התורה שלו על קידוש השם:

אם דקדק החכם על עצמו, והיה דיבורו בנחת עם הבריות, ודעתו מעורבת עימהם, ומקבילן בסבר פנים

לברך על כך שיש אלוהים בשמיים, אשר מעורר אנשים על הארץ לעשות את הטוב – הוא אולי ההישג הגדול ביותר שאפשר לשאוף אליו.

שקספיר הגדיר נכונה את האתגר: "אל תפחדו מן הגדולה". מנהיגים גדולים לוקחים עליהם אחריות כפולה: לשמש שגרירים טובים של עמם, ולעודד את בני עמם להיות אף הם שגרירים כאלה.

שאלות לשולחן שבת:

- איך נעשה עם ישראל שגריר של אלוהים?
- האם אתם מרגישים שאחריות זו, המוטלת גם עליכם, כבדה?
- מעשה היוצר קידוש השם – האם יש כזה בין שאיפותיכם ארוכות-הטווח?

יפות, ונעלב מהן ואינו עולבן, מכבד להן ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה... ועושה בכל מעשיו לפני משורת הדין – והוא שלא יתרחק הרבה, ולא ישתומם הרבה, עד שיימצאו הכול מקלסין אותו ואוהבין אותו, ומתאווין למעשיו – הרי זה קידש את השם.¹

הרב נורמן (נחום) לם מ"ישיבה יוניברסיטי" אהב לספר על מנדל המלצר. לאונייה של שיט תענוגות הגיעה בקיץ 1976 הידיעה על מבצע אנטבה, פשיטת הקומנדו הנועזת לשחרור הישראלים נוסעי טיסת אייר-פראנס שנחטפו בידי מחבלי אש"ף לאוגנדה. הנופשים באונייה רצו להביע איכשהו את הערצתם לישראל ולעם היהודי. חיפשו אם יש יהודי באונייה, ומצאו אחד בלבד: מנדל המלצר. טקס רב רושם נערך אפוא על הסיפון, ובו הביע רב החובל בשם כל הנוסעים הוקרה למנדל, שמצא לפתע את עצמו על תקן שגריר העם היהודי. כולנו, נרצה או לא נרצה, שגרירים של העם היהודי, והתנהגותנו נתפסת כראי לעם היהודי כולו, ליהדות ולאלוהי ישראל.

"אל תפחדו מן הגדולה. יש שנולדים גדולים, יש שמשיגים גדולה, ויש שהגדולה נופלת עליהם", כתב שקספיר במחזהו "הלילה השנים-עשר".² אכן, לכל אורך ההיסטוריה, הגדולה "נפלה" על היהודים. כפי שכתב המסאי המנוח מילטון הימלפרב, "מספר היהודים בעולם קטן משגיאה סטטיסטית במפקד בסין. ובכל זאת, אנו גדולים יותר ממספרנו. דברים גדולים קורים סביבנו ולנו".³

אמונו של הקב"ה בנו היה גדול דיו שימנה אותנו לשגריריו בעולם הזה, עולם ששכיחות בו הגסות, האלימות והבוגדנות. הבחירה בידנו. האם חיינו יהיו קידוש השם, או חלילה להפך? לעשות דבר מה, אפילו מעשה אחד בכל החיים; לגרום למישהו

1 רמב"ם, משנה תורה, הלכות יסודי התורה ה, טו
 2 ויליאם שייקספיר, הלילה השנים-עשר, תרגום: דורי פרנס, מערכה שנייה תמונה חמישית. מתוך אתר "שייקספיר ושות'".
 3 Milton Himmelfarb, *Jews and Gentiles*, Encounter Books, 2007, 141